

ОЛГА БРАЈИЧИЋ (Никшић)

ЈЕЗИК ТЕЛЕВИЗИЈЕ И НОРМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Језик телевизије, као најнепосреднији, најприступачнији, а самим тим и најмасовнији вид комуникације, садржи у односу на књижевни језик и његову норму низ специфичности. С обзиром на то да учесници скоро свих видова телевизијских емисија долазе непосредно пред очи милионске масе гледалаца (спикер, водитељ, репортер, учесник разговора, интервјуа, говорник, учесник расправе и сл.), они се, и поред свих претходних припрема, било на овај или на онај начин, – налазе претежно у ситуацији да говоре директно и да им је вријеме за њихово учешће на одређен начин ограничено. Ове околности, свакако, утичу на то да њихово излагање не може увијек бити прецизно формулисано, што има за последицу да и у говору лица са високом наобразбом долази до нарушавања норми књижевног језика.

Претходно изложено представља само један од чинилаца који знатно утичу на одступања од норми књижевног језика, а то је – краткоћа времена и, самим тим, – немогућност довољне концентрације мисли за оно што би се жељело у датом тренутку рећи.

Напоредо са овим, у знатној мјери долази до изражаја (и независно од конкретне ситуације) – непознавање норми књижевног језика (па чак и код лица с високом школском спремом). Ово, са своје стране, има јак утицај на све масовније одступање од одређених књижевних норми и тим самим – на укорјењивање одређених тенденција.

Међутим, да бисмо били крајње објективни, морамо напоменути да ни само одступање није баш произвољно. И оно има своје законитости и доста оправдања у условима у којима функционише и развија се наш књижевни језик. Тако, с правом се може говорити о присуству одређених тенденција развјетка српског језика. Наравно, говорећи о нормама и развјетку књижевног језика, морамо имати у виду и књижевни изговор, а

истовремено и снажан размах у богаћењу нашег језика новим ријечима и изразима. Што се тиче књижевног изговора, морамо рећи да се овдје не поставља само питање акцента (који је због своје мелодичности доста сложен) него и артикулације учесника телевизијских емисија, а посебно непосредних реализатора њихових програма, као и свих лица која (уз припремљени текст) јавно наступају.

Сва ова језичка проблематика, коју учожавамо, пратимо и истражујемо, закупа наша интересовања већ пуне четири године, од септембра 1991. године. Први рад на ову тему објавили смо на XXIV међународном скупу у Вукове дане у Београду септембра 1994. године.

У оквиру овог реферата сакупљену грађу излажемо у оквиру осам поглавља: 1. глаголи, 2. именице, 3. замјенице, 4. придјиви, 5. бројеви, 6. синтаксичке везе, 7. лексика и фразеологија, 8. изговор. Наш корпус (из којег смо одабрали материјал за овај рад) садржи сљедеће податке: назив ТВ институције (центра, студија и сл.), датум, врсту емисије, професију говорног лица или друге сличне податке (а само за нас лично, кад успијемо забиљежити, – и име говорног лица). Да бисмо били што сигурнији и конкретнији, а истовремено да бисмо и скратили важне податке, утврдили смо и списак скраћеница.

Напомињемо да у овом раду наводимо само минимум примјера наведених у реферату из прошле године, јер су врло занимљиви, тј. карактеристични, а сличне нијесмо имали прилике да сретнемо и забиљежимо. Све ово радимо из разлога што језик телевизије није наша једина преокупација.

1. Глаголи

а) Рекција глагола. У овој области широко је присутна и снажна тенденција употребе непрелазних глагола као прелазних, уз обавезно присуство правог објекта. Овакво одступање од норме, по нашем мишљењу, резултат је не само семантичке блискости двају глагола већ и тенденције поједностављивања синтаксичке конструкције у циљу краћег, лакшег и бржег саопштења информације. Најдоминантнији, скоро неизбјежан у свим видовима ТВ емисија је глагол *договорити се*, који се јавља као прелазни: *договорити нешто*. Такође је присутна, али рјеђе, и појава да се неки коси објекат замијени другим.

Бг. 11. 11. 94. с.пр. „договорили смо само једно учешће у расправи”; ЦГ. 17. 02. 95. виј. сп. „...иако су двије земље договориле споразум”; Пр. 19. 04. 92. р.с. „...како ће муслимани, Срби и Хрвати договорити односе”; Бг. 17. 02. 95. уч.р. „...договарам изложбу за лето”; Бг. 11. 06. 95. сп. „...ако не буде договорено политичко решење кризе”; НС. 11. 12. 92. виј. сп. „Тако свет промишља ситуацију у Хрватској”; ЦГ. 13. 12. 94. р.с. „...како да расправља ову шачку”; Бг. 26. 06. 94. вод. „...наше гледаоце који вас контактирају на телефоне”; ЦГ. 25. 11. 91. дн. реп. „...овладали су село

Ласлово”; ЦГ. 25. 08. 95. р.с. пос. „Ми би позвали све који сједе овдје да *йродискуйују йу сийуацију*”; Бг. 15. 01. 95. уч.р. „...не морате да *је шейшате* (гуштер „игуана”); Бг. 3. 11. 94. р.с. „Скупштина *се није са* овим начином пословања *одрекла*”.

б) Глаголски придјиви на *-ћи*. Грађење глаголских придјева на *-ћи* посљедњих деценија захватило је прилично маха, али не толико колико у току ових друштвено-политичких збивања. Зато се може говорити о њиховој правој експанзији. Присутни су у контексту различите садржине. Појединци их прилично слободно граде и дају им извјесна додатна обиљежја. Мада се по облику подударају с глаголским прилогом садашњег времена, они се од њега разликују по акценту, нпр. *мислѣћи* (о дјечи) – *мислѣћй* (људи). Прилог има кратко-силазни акценат на првом слогу, а придјив – кратко-узлазни на истом слогу и дужине.

У погледу значења ови придјиви нијесу јединствени, што највише зависи од значења глаголске основе. У извјесним случајевима имају значење квалификације предмета (у широком смислу ријечи), као други придјиви, али знатно више чувају обиљежја партиципа: особину предмета временски ограничену која служи или идентификацији или квалификацији предмета. У оваквим случајевима могу да буду присутне и неке одредбе.

ЦГ. 6. 10. 94. функ. „...за *нарасѣјајуће* неразумијевање и мржњу”; ЦГ. 23. 12. 94. „От.ст.” функ. „...*крајње недосѣјајућих* девиза”; „...између *нарасѣјајућих* цијена”; „...основни *сѣабилезирајући* услови”; ЦГ. 10. 01. 92. функ. „...садашње *живуће* генерације”; ЦГ. 13. 02. 91. функ. „...ових *безумно рашујућих* сукоба”; ЦГ. 6. 02. 92. р.с. функ. „Ја вас молим да као *савремено мислѣћи* људи...”; Бг. 2. 10. 94. „Дозв”, в.р. „...имамо 100% од *йријадајућег* састава”; Бг. 17. 07. 94. „К.ем.” вод. Горане, <...> да нам кажете своје утиске за ових 24 *снимајућих* дана”; Бг. 31. 12. 94. функ. „Желим да ова нова *долазећа* година...” ЦГ. 30. 12. „94. „П.х.” вод. „...па ће *одлазећи* ову годину памтити...”; ЦГ. 14. 01. 95. дн. сп. „...наставили су изградњу *заобилазећег* пута *око града*” (Никшић); Бг. 15. 05. 92. обр.ем. вод. „...остају *дубећа* и *йливајућа* стабла дрвећа”; ЦГ. 8. 03. 95. виј. доп. „...праћећи тако своју *нарасѣјајућу* политичку моћ”; ЦГ. 7. 03. 95. сп.ем. функ. „...да ови *обавезујући* резултати рада суда у прошлој години...”; Бг. 28. 03. 95. „К.ем.” екл. „...и њених *йријадајућих* врста”; Бг. 7. 01. 95. сп.ем., љек. „...тј. *унишѣвајуће* ћелје”; НС. 4. 07. 95. „К.ем.” с.пр. „...зависи од тога да ли су то *дугоживући* пестициди”; Бг. 9. 05. 05. дн. сп. „...мандат *одлазећем* председнику истиче...”; ЦГ. 11. 05. 95. дн. сп. „Галија је вечерас примио *одлазећи* француски премијер”; ЦГ. 23. 08. 95. р.с., пос. „...*новодолазећа* власт у Црној Гори”; ЦГ. 22. 09. 95. дн. реп. „...све *рашујуће* стране...”.

У огромном броју оваквих примјера изузетак представљају глаголски придјиви на *-вши*. И код њих је присутан исти акценат и дужине као код претходно приказаног типа.

Бг. 17. 07. 94. заб.ем. умј. „...*прошавше* српске војнике”; Бг. 4. 11. 91. к-ист.ем. „*новодошавши* сточари из степа Средње Европе”.

в) Конструкције с глаголским прилогом садашњег времена. У језику телевизије понекад се јављају реченице у којим се конструкција с глаголским прилогом садашњег времена недовољно јасно повезује с предикатом, јер он није изражен личним глаголским обликом. Из тог разлога ни сам субјекат није довољно прецизиран, а књижевна норма захтијева да и радњу глаголског прилога врши исти субјекат. Ту нејасноћу показује сљедећи примјери:

Бг. 11. 10. 91. виј. сп. „*Јуче је, извршавајући* радне задатке, *убијена* екипа...” (нивинари које су убили хрватски муповци); Бг. 11. 02. 95. сп. ем., љек. „...*дошло је* пуно писама на мој Центар, *ишћајући...*”; Бг. 28. 05. 94. „С.д”. вод. „...*добитник* је награда, *учесћујући* на ...такмичењима”; Бг. 26. 09. 95. „С.д.” реп. „*Могуће* су муслиманско-хрватске офанзиве, *условљавајући...*”

Дубља анализа садржаја ових примјера казује, по нашем мишљењу, да су говорна лица употребила дату конструкцију умјесто одговарајућих зависних реченица (временске, односне, узрочне и сл.).

На крају разматрања ових конструкција сматрамо за потребно да скренемо пажњу на конструкције типа: „*имајући у виду да...*”, „...*захваљујући томе што...*”, „...*схваћајући да...*”, и сл. Примјери из језика телевизије показују да лица која их користе не ојсећају довољно њихове специфичности, тј. функцију везника са значањем узрочности или условности.

Бг. 16. 04. 94. виј. сп. „...*Јакаши* рекао је да није било потребе за ваздушни напад на Горажде, *захваљујући томе што...*”; Бг. 3. 02. 95., обр. ем. „...*траже значајну суму пара, имајући у виду да је...*”; ЦГ 4. 11. 91., разгл. вој. л. „...*има пет пута више резервиста, имајући у виду да је...*”; ЦГ 25. 11. 95., дн. уч.р. „*имајући то у виду, истраживачима преостаје да...*”; Бг. 14. 02. 94., уч.р. „...*та организација [УНИЦЕФ], имајући у виду њен реноме, није испунила...*”.

Први примјер показује да конструкција о којој говоримо није најзгодније формулисана, пошто има узрочно значење, док је у последњем примјеру јасно изражено условно значење.

2. Именице

а) Именице са основом на *-лац*. Овај тип именица, као што је нпр. *чишћалац*, граде се од радног глаголског придјева и означавају вршиоца неке радње. Данас представљају веома продуктивну врсту. Међутим, при њиховој употреби, не само у говорном језику већ и у писаној ријечи, веома је укоријењено нарушавање књижевне норме у грађењу њихових облика. Тако се, умјесто облика номинатива једнине – *чишћалац*

и облика генитива множине – *чиџалаца*, гдје се историјски сачувао сугласник [л], све више јављају облици *чиџаоц* и *чиџаоца*. До оваквог нарушавања норме дошло је због тога што је у историји језика извршена замјена овог сугласника самогласника [о] у одређеним фонетским условима, тако да су настали облици *чиџаоца*, *чиџаоцу*, *чиџаоци*, *чиџаоцима* и сл. Као резултат ових историјских промјена у парадигми именица овог типа преовладала су облици на *-оц-*, што је и довело до овако масовног нарушавања књижевне норме.

Оваква тенденција присутна је у језику лица свих професија, па се чак јавља и код слависта. Наш избор примјера то ће и показати.

ЦГ 28. 04. 94. сп. „...исто толико *носиоца* колере“; 5. 11. 94. р.с. „...*руководиоц* професор доктор...“; 18. 11. 94., доп. „...главни *носиоц* програма...“; 2. 12. 94., функ. „...наш Клуб добровољних *даваоца* крви...“ „...број *извршиоца*,...“; с.р. пос. „...необавјештени *чиџаоц*...“; 30. 12. 94. „...а потврђује се на легитимитету њихових *доносиоца*“; 17. 05. 95. пос. „...код *слушаоца*,...код *гледаоца*,...федералних *чиниоца*“; 24. 09. 95. реп. „...иако *рониочки одред* при Министарству <...> постоји већ двије године“.

Бг. 23. 09. 94. функ. „...и српских *руководиоца*, и муслиманских *руководиоца*...“; 2. 10. 94. љек. „...како доћи до *даваоца* крви <...> а *даваоц*...“; 2. 11. 94. пос. „...свих одговорних *чиниоца* <...> *чинилица*“ [исправка непосредно у говору]; 6. 11. 94. уч.р. „...овде присуствује око 3000 *јосеџиоца*“; 11. 11. 94. сп. „...венци ће бити положени пред споменике *браниоца* Београда“; 4. 12. 94. љек. „...повећава се број *уживаоца* [дроге]“; 24. 12. 94. умј. „Један филм може се исплатити, ако има око 30 милиона *гледаоца*“; 7. 02. 95. с.р. „Треба укључити и шири круг *јознаваоца* ове материје“; 11. 02. 95. љек. „...наш *гледаоц*...“; 13. 02. 95. сп. „...очекујемо сарадњу *гледаоца*“; 16. 02. 95. вод. „Ево *гледаоц* из Новог Сада пита...“; 27. 02. 95. пос. „Шта ће владе предузети против оваквих *јрекрешио* <...> *лаца*“ [исправка непосредно у говору].

б) Генитив множине именица. Одступања од норме код именица у генитиву множине јављају се доста често у четири случаја: 1° при формирању овог облика од градивних именица, 2° у употреби непостојаног [а] тамо гдје се оно губи, 3° у грађењу облика без непостојаног [а] тамо гдје је оно потребно и 4° у грађењу овог облика од неких апстрактивних именица које не могу да га имају.

ЦГ 11. 11. 94. с.р. „Мислим да смо произвели један од најбољих *скорџа*“; 30. 12. 94. пос. „...и неке од наших *војска*“; 7. 03. 95. пос. „...то је једна од најелитнијих *војска*“; 16. 12. 95. доп. „...да је то у функцији даљих *јриџиска*“.

Бг. 2. 11. 94. пос. „...250 инжењера и *магисџра* наука напуштају своја места“; 28. 01. 95. функ. „Наш захтев за хуманитарним увозом *енергенџа* *енергенџа*“ [исправка непосредно у говору]; 4. 12. 94. функ. „...ја имам

йодайка о кријумчарењу хероина”; 15. 09. 95. уч.р. „Да, створио сам велики број *сораша*...” [аутор књиге].

НС 26. 11. 94. вод. „...ту је чувена галерија *фрѣска*”; 14. 08. 94. с. пр. „...пиштољ може да уништи онолико људи колико има у њему *метикова*”; 20. 03. 94. уч.р. псих. „...реч има много *смислѡва*”¹.

в) Изговор именица са основом на -к, -г, -х *исп*реднаставка -и. При употреби у говору именица женског рода са основом на -к, -г, -х често су присутна колебања у изговору облика датива и локатива јединине, гдје је у далекој прошлости извршена друга палатализација, тј. групе -ки, -ги, -хи прешле су у -ци, -зи, -си. Иста појава тиче се и изговора облика множине именица мушког рода. Одступања од овог закона палатализације веома су присутна у говору, а то се истиче посебно у *Правопису* – 1960.

ЦГ 6. 07. 95. сп. „...наводи се у *чесћийки* председника Лилића”; 10. 12. 92. вод. „Какви су ваши *закључки*?”; 24. 12. 93. сп. „...биће испоручене земљорадничкој *задружи*”; 26. 11. 94. реп. „У црногорској фудбалској *лиги*...” (у оваквим једносложним основама, нарочито страног поријекла, присутна је тежња чувања сугласника -к, -г, -х).

Бг. 6. 11. 94. вод. „*Књиги* <...> *књизи* су многи посветили пажњу” [исправка непосредно у говору]; 11. 11. 94. уч.р. „...добри *закључки*...” (аутор књиге); 28. 11. 94. доп. „У *Рейублики* српској <...> У *Рейублици* српској” [у истој информацији]; 7. 12. 94. сп. „...упркос великој *влази*...”; 7. 01. 95. љек, „уместо да купи Ц-витамин у *ајошкеи*”; 7. 02. 95. вод. „...да видимо овај [трофеј – рибу] који виси *на овој куци* <...> да не кажемо *куки*”; 27. 02. 95. сп. „Закон о *Народној банки* Југославије”.

г) Употреба предлога *с* и *око* са именицама. Предлог *с* са инструменталом употребљава се у односу на књижевну норму, могли бисмо рећи, потпуно неконтролисано, па је добио такав замах да нијесмо у стању тврдити да се он може уопште обуздати. Ово посебно истичемо из разлога што је ова појава присутна у говору лица свих професија која слушамо путем телевизије. То ће и сами примјери показати. Изузетак, кад се предлог *с* мора употребити уз исте ове именице, приказаћемо на крају. (Да бисмо дали што шири избор примјера, изоставићемо при навођењу остале податке).

ЦГ, Бг., НС и др.: „...да се ти наставни планови и програми *ојлемене* са новим *знањима*”; „...да град *буде снабдевен* са довољним *количинама* воћа и поврћа”; „...да напуни продавнице *са рибом*, не ваља народ заваравати с тим <...> ја знам да је влада имала намеру *да са тим йодацима йодржи* оптимизам грађана”; „*Са* тим резултатима ми *смо* потпуно задовољни”; „*Терапија* почиње *са једним леком*”; „*Ми* не претендујемо *да се хвалимо са њим* програмом”; „Проблем је да ли се

¹ Singularia tantum типа *скоруп*, *смисао* и сл. у посебном значењу ('врста скорупа', 'могући смисао' и сл.) могу имати множину, што и књижевна норма допушта. – *Прим. ред.*

добро газдовало са *шим* акумулаторима”; „А ми емисију *настављамо* са рубрикама”; „Надамо се да ћете бити задовољни са програмом”; „Ви са свима *манипулишете*”; „...да се убиједи са каквим пацијентом располаже”; „А то је чињеница са којом се јавно оперише у нашој јавности”; „...пошто наши грађани не располажу последњих година са великим количинама девиза”; „Задовољан сам такође и са информацијама које су...”; „...људи који се баве са шећерном болести”; „...који се публици представио са својим најновијим сликама”; „...које располаже са новим хотелским објектом”; „чињеница је да се са овим Законом руши Републички завод за школство”; „Уколико желите да се освежите са јабукама...”; „...јер располажу само са ручним наоружањем...”; „НАТО располаже са авијацијом...”.

Изузетно предлог *с* употребљава се у случајевима када се именица уз наведене и сличне глаголе налази у синтагми са значењен количине, гдје она добија облик генитива.

„...представили су се са два реда”; „Одбор је проширен са неколико... чланова”; „...одликован је са више одликовања”; „...напад је извршен са дванаест ракета” и сл.

Предлог *око*, рекли бисмо, постаје све богатији у погледу семантике, а тим самим и његова позиција у реченици је специфична. Ова се специфичност састоји у томе што именица у облику генитива с предлогом *око* има апстрактно значење и служи као прецизирајућа одредба уз именице са значењем говорења, мишљења, осјећања и сл. које представљају главни члан оваквих надјелјивих, јединствених синтагми. Предлог *око* како показују примјери, у неким случајевима има значење предлога *о*, у другим у вези са или *поводом* и сл.

ЦГ, Бг., НС и др: „...да имају мало реалније критеријуме *око* расподјеле...”; „...једно питање *око* девалвације”; „Та информативна баријера *око* програма...”; „...све дилеме *око* тога да ли...”; „...доношење одлука *око* интервенције...”; „...бојазан *око* фондова”; „Треба напустити неке идеје *око* реинтеграције бивше Југославије”; „...заузео је одличну позицију *око* рјешавања сукоба у Босни”; „...али нису постигли никакав договор *око* дуга за повлачење”.

Грађење оваквих синтагми узима све више маха, а рекли бисмо да и ова појава тежи ка скраћивању, сажимању информације у одређеној сфери комуникација.

Нешто друкчији смисао и сферу употребе имају примјери као што је следећи: „...највећи проблем је *око* пензионера”.

3. З а м ј е н и ц е

Одричне замјенице с предлогом. При употреби одричних замјеница с префиксом *ни-* (*нико, никоји, ништа, никакав, ничији, ниједан, николик*) запажа се упрошћавање њихових облика с предлозима. Умјесто да се предлогом раздвоји *ни-* од замјенице којој припада, он се ставља испред овакве изведенице. Овакво одступање од норме ми тумачимо утицајем знатно једноставније употребе предлога с другим, сложеним замјеницама (*свакако, сваишта, свакакав* и сл.): *код сваког, у сваишта* и сл.

ЦГ 28. 05. 92. с.пр. „...не очекујем помоћи од никога”; 21. 01. 94. функ. „...гдје се не може повести прича о ниједном проблему”; 27. 12. 94. пос. „...а то није понашање за никога”; 25. 07. 94. [изузетно, приватни разговор] „...дали су нам тај стан, да не будемо с никим”.

Бг. 8. 05. 92. функ. „Ми не желимо сукобе с никим”; 20. 01. 94. вод. „То није засметало бирократији у никаквој банци”; 3. 06. 93. вој.л. „...не могу да дођем до никаквог закључка”; 21. 02. 94. вој.л. „...код никог, заиста, нисам видео”; 5. 05. 94 уч.р. умј. „И ја се нисам заљубила баш у никога”.

Пр. 15. 05. 92. функ. „...и не уклапа се у никакве норме”.

4. П р и д ј е в и

Компаратив. Суперлатив. Код придјева са суфиксом *-ок* долази до одступања од књижевне норме. Иста појава је присутна и код неких других придјева. А има случајева да се суперлатив гради од придјева који не би могли да имају овај облик.

ЦГ 13. 12. 92. вод. „Најстарији градови лоцирани су на највисочијем нивоу”; 23. 12. 94. функ. „...што више будемо одржавали височија задужења...”.

Бг. <...> 92. вод. „Јавор је најстаријинскија планина...”; 8. 01. 94. уч. р. љек. „Предлажем далеко лакишију храну и да мање пију” [за Божић]; 6. 11. 94. вод. „...овог јутра слушаћемо најслушаније спотове”.

Посљедњи примјер се издваја од предходних тим што за основу има трпни глаголски придјев, али с квалификативним значењем, као што је на примјер, *најрасирострањенији* и сл.

5. Б р о ј е в и

Промјена. Код употребе бројева *два (две, двије)* и *три*, који имају облик генитива и један облик за датив, инструментал и локатив, у говору се они често избјегавају или пак неправилно употребљавају, а нарочито ако је уз именицу присутан и атрибут.

ЦГ 12. 04. 95. сп. „...из саопштења *двје земље*”; 19. 09. 95. сп. „...у односу *двају држава*”; 22. 09. 95. функ. „Ми смо истакли забринутост

чињеницом у односима између *наше двије земље*"; 26. 08. 94. вод. „...флоте, подијелене између *двје окупационих сила*".

Бг. 7. 07. 95. сп. „...да развије економске везе *две земље*"; 29. 05. 93. сп. „...политика *двју владајуће партије*"; 21. 04. 94. сп. „...од *три зараћених страна* тражи се...".

Једна појава, која се све више запажа, тиче се изражавања количине лица. Умјесто да се каже, на примјер, „два лица”, „пет лица” и сл., јавља се збирни број са именицом *људи*: ЦГ 4. 10. 95., сп. „...и поред тога да је *двоје људи* ухапшено, ипак се не зна...” Сматрамо да је овај један примјер довољан да прикаже тенденцију на коју указујемо.

6. Синтаксичке везе

а) Конгруенција. У овој области долази до нарушавања норме при употреби односне замјенице *који*, а некад и предиката у облику прошлог времена. Овакве појаве дешавају се у језику телевизије, по нашем мишљењу, због тога што учеснику у разговору, а исто тако и водитељу емисије, репортеру и сл. недостаје времена за концентрацију и формулисање исказа у датом тренутку, јер сложену реченицу, а доста често и не тако једноставну, треба у цјелини имати на уму. Ипак, овим ријечима немамо намјеру да оправдавамо овакве недостатке, већ да подсетимо лица којима се дешавају овакви промашаји (или пак неки слични) да она пред камеру не долазе неочекивано, случајно – већ ради милионске публике, за коју је управо важно да јасно схвати информацију сваког ко званично наступа на телевизијском екрану.

ЦГ 2. 06. 92. функ. „...и заокружује редни број испред имена кандидата за *који гласа*"; 14. 08. 94. уч.р. љек. „...без многих оптерећења *који су око нас*...”; <...> 04. 95. функ. „...за производњу *љекова које се производе у земљи*...”; 4. 09. 95. сп. „...за 120 хиљада избјеглица *који би*...”; 23. 09. 95. сп. „...уколико то *буду захтијевали* власти у Републици Српској”; 30. 04. 95. сп. „...колико *учитељ може да дјелује на дјецу, да они*...”

Бг. 10. 02. 92. уч. р. „Србија и Црна Гора, *који су*...”; 24. 03. 92. уч.р. љек. „...две групе малолетника, *кад су кренули*...”; 24. 03. 95. вод. „Ми се сад налазимо пред питањима *које могу да донесу*...”; 3. 09. вод. „Младе старешине *прихватили су се* обавеза...”;

б) Структура неких одричних реченица. Иако располажемо мањим бројем примјера једног типа одричних реченица, ипак желимо да поставимо питање: да ли је конструкција оваквих реченица добра или је то један тип одричних реченица са двоструком негацијом.

ЦГ 23. 03. 92. уч. р. вој.л. „*Сва обећања која је дао није испунио*” 29. 05. 92. пос. р.с. „...*сви преговори не би имали смисла*...”; 26. 04. 95.

пос. „Сва ова тијела нијесу се упуштала у расправу о...“; Бг. 4. 07. 95. реп. „...сви одавно нисмо доживели...“.

Мислимо да умјесто замјенице *сав* у овако компонованим реченицама боље одговарају одричне замјенице *никакав, ниједан, нико*, или пак замјеница *било какав, било који*, на примјер: *никаква обећања, ниједно обећање, било какво обећање, никакви приговори, било какви преговори, ниједно од ових тијела, нико од нас* и сл. Наравно, употреба ових замјеница утицала би и на промјену облика у неким од ових реченица.

7. Лексика и фразеологија

У новонасталим друштвено-политичким збивањима током посљедњих година лексика и фразеологија језика обогаћена је мноштвом ријечи и израза, без којих се динамика збивања код нас и у свијету не би могла схватити. Овакве околности утицале су управо на формирање такве лексике и фразеологије којом ће се сажето, лако, брзо и разумљиво предати информација, што данас и тражи говорни језик, и то не само наш. Језик телевизије уопште у свијету данас то доказује. (Због ограничења простора већину примјера навешћемо ван реченице).

ЦГ, Бг., НС и др.: плава зона, плави шлемови, портпарол, контакт-група, велика петорица, дипломатска торба, пакет мјера, прва рунда разговора, Женева-3, самит 5+3, представник Беле куће, „Јелисејска палата је саопштила“, „санкције против Београда“, босански лонац, бихаћи цеп, балканско буре барута, зенге, хадезеовци, хосовци, исламско-католички бојовници; сектор „запад“, сектор „југ“, енклава, егзодус; ју-криза, југо-ембарго, бизнисмен, менаџер, холдинг-корпорација, сива економија, потрошачка корпа, дубљи цеп, мафијаши, „Холдинг-компанија '13 јул“, „Montenegro-турист, Montenegro-берза“ – Подгорица; отворени студио, округли сто, контакт-емисија, разговор иза затворених врата, празна столица, црна кутија, предизборно ћутање; десио се народ, „дешавала се уметност“, „ЈАТ је успео да *приземљи* своје авионе“; БИТЕФ, БЕМУС, БЕЛЕФ, „Пјесме Медитерана“, „Радост '95“.

7. Изговор

Питање изговора може се разматрати са разних аспеката, али кад говоримо о језику телевизије, морамо имати у виду бар оне области у којима се јављају колебања, непотребни пропусти или, боље рећи, немарност – индиферентност у односу на добро познате норме изговора.

Сматрајући да је ово врло деликатно питање, а самим тим од великог значаја за његовање језичке културе, мислимо да можемо констатовати да се у телевизијским кућама врло мало поклања пажња коректном, изражајном изговору спикера, водитеља, репортера и других лица непосредно одговорних за реализацију одређених емисија. Знамо да у свим

телевизијским кућама постоје лектори, али сматрамо да њихова дужност није само рад на тексту, него управо, и још више, – на усавршавању, исправљању изговора, а посебно акцента. Ово закључујемо на основу чињеница које редовно запажамо у телевизијским емисијама свих наших центара.

Због ограничености времена и простора указаћемо кратко на акценат, било у изговору ријечи српског језика, било страних имена, назива, географских појмова и сл. Специфичност акцента српског језика је у његовој мелодичности – дужини и краткоћи, узлазности и силазности. Међутим, морамо приметијети да је у изговору учесника емисија ТВ Бг. и НС врло често присутан гдје не треба – дугоузлазни акценат, нпр.: у Улцињу, у Бару, облачно време, праћено кишом, на истоку земље, киша, Чакор, пут је бштећен, код Келџије се чека; ...затим концерт, нешто сасвим друго, докази и сл.

Такође је непријатно слушати у јавним наступима неких личности, културних и др. посленика – брз и нејасно артикулисан изговор, са изостављањем слогова или само самогласника, нпр.: ...не(а)м право, ја не(а)м намеру..., ...у разуме(ва)њу..., не м(о)гу..., ...ов(а)ј, или други примјери: ...цара Душана (Душан; Правопис, 1960.), ...Божовић (Божовић) и сл.

У страним именима, називима градова, листова и сл. запажа се непознавање акцента или дјелова ријечи, па се чује: Краљица Марго „(ако је француска ријеч, онда је „Марго“), „Ана Карењина“ (умјесто Карџина). У емисијама ТВЦГ стално је присутна несигурност, односно непознавање првог дијела назива славне руске престонице – данас са истим именом *Санкт-Петербург*, па се чује у говору спикера: *Сант-*, *Санс-*, *Санкс-*. На истој телевизији није пречишћено ни питање изговора: *Јерменија* или *Арменија*, *Ереван* или *Јереван*, мада и наши рјечници то различито приказују. У изговору руских и украјинских листова на ТВЦГ чује се некакав особен акценат: „Краснаја звезда“, „Галубаја стрелџа“, „Независнаја газџета“ и „Независимаја газета“, „Всеукрајинскије ведомџсти“ и „Кијевскије вједомџсти“ и сл.

Чак се и на ТВЦГ недавно чуло у говору спикера „цара Душана“, што се код нас изговара без колебања – Душана.

У изговору назива великог руског театра опере или балета непречишћен је на свим ТВ станицама облик прве ријечи. Спикери говоре: „...наступили су солисти и оркестар“ „Бољшој театра“. Ако је прва ријеч назива овог театра – придјев, онда јој, по нашем мишљењу, треба дати такође облик придјева: „*Бољшој џеајџр*“, „*Бољшоџ џеајџра*“ или „*Баљшој џеајџр*“, „*Баљшоџ џеајџра*“².

² Да би се избјегла различита основа ријечи у различитим падежима (*Бољшој*: *Бољши-оџ*) и комбинација основинског *ш* и наставака тврде промјене, савремена нормативистика препоручује непромјенљивост атрибутивне компоненте назива: *Бољшој* театар, (солисти) *Бољшој* театра, (били смо у) *Бољшој* театру. – *Прим. ред.*

И да најзад закључимо: шта би требало предузети да се изговор на ТВ Црне Горе и Србије усаврши. Сматрамо да је првенствен задатак лектора да се позабаве књижевним изговором, гдје акценат заузима примарно мјесто. То значи – упорно избјегавати, тј. отклањати локални, некњижевни изговор и уз помоћ лингвиста и стручне литературе борити се да телевизија не буде равнодушна већ да оправда улогу једног од снажних фактора у његовању и усавршавању књижевног изговора српског језика.

Говорећи о језику телевизије, не можемо да не истакнемо један општи недостатак у нашим рјечницима из области правописа, а то је одсуство акцента и недовољно тумачење писања и изговора ријечи из живих страних језика. Надамо се да ће се многа питања усагласити и појавити један јединствени рјечник савременог српског језика, али који ће како правопису тако и акценту поклонити исту пажњу. Језик живи не може се у правописима лишавати норми књижевног изговора.

СКРАЋЕНИЦЕ

дн.	– дневник	вод.	– водитељ
виј.	– вијести	реп.	– репортер
разг.	– разговор	доп.	– дописник
обр.ем.	– образовна емисија	уч.р.	– учесник разговора
заб.ем.	– забавна емисија	пос.	– посланик
к-ист.ем.	– културно-историјска емисија	р.с.	– републичка скупштина
„Акт.”	– „Актуелности”	функ.	– функционер
„Ок.ст.”	– „Округли сто”	вој.л.	– војно лице
„От.ст.”	– „Отворени студио”	с.пр.	– стручњак из привреде
„К.ем.”	– „Контакт емисија”	екл.	– екологија
„С.д.”	– „Србија данас”	љек.	– љекар
„П.х.”	– „Подгоричка хроника”	псих.	– психолог
сп.	– спикер	умј.	– умјетник

Олга БРАИЧИЧ

ЯЗЫК ТЕЛЕВИДЕНИЯ И НОРМЫ СЕРБСКОГО ЯЗЫКА

Резюме

В данной статье автор знакомит читателей с результатами своих исследований, касающихся вопроса развития норм сербского литературного языка, а также и нарушения этих норм в языке его представителей, выступающих в разных передачах по телевидению. Особое внимание уделяется разговорной речи, прежде всего в процессе непосредственного и непринужденного общения, так как в этом случае сказывается сильное влияние экстралингвистической ситуации.

Автор приходит к выводу, что именно такая ситуация приводит к упрощению некоторых довольно сложных грамматических форм и конструкций. В то же время это приводит к обогащению семантики определенных грамматических форм, что в свою очередь обогащает язык новой лексикой, разнообразной по своей семантике и в то же время простой по форме и легко употребляемой.

Все это указывает на сильные тенденции развития сербского литературного языка.